

RICHTLIJN CURSUSDRAAIBOEK TTC-ST 212

INLEIDING

Dit is de richtlijn voor het schrijven van een door de NVRG erkend cursusdraaiboek voor (modules van) de Technisch Theoretische Cursus (TTC) die onderdeel uit maakt van de opleiding tot systeemtherapeut (ST). De TTC-ST bestaat uit 212 contacturen en kent een modulaire opbouw. Er kunnen cursusdraaiboeken ingediend worden voor de gehele TTC-212 als ook voor iedere module afzonderlijk. De criteria waaraan een cursusdraaiboek moet voldoen vallen uiteen in 1) algemene, module onafhankelijke, criteria en 2) inhoudelijk, module specifieke, criteria.

Opbouw Technisch Theoretische Cursus Systeemtherapie

De TTC-ST bestaat uit 212 contacturen en is opgebouwd uit een aantal modules die, om voor het NVRG-lidmaatschap in aanmerking te kunnen komen, volgens een vaststaande volgorde moeten worden doorlopen. De modules zijn:

- Een basismodule van 132 uur, bestaande uit:
 - een inleidend deel van 60 uur
 - een vervolgdeel van 60 uur
 - een module wetenschap van 12 uur
- Twee specialistische modules van elk tenminste 40 uur.

De basismodule Inleidend deel gaat vooraf aan de basismodule Vervolgdeel en de Module Wetenschap. De Module Wetenschap kan los worden gevolgd dan wel gekoppeld aan het Inleidend deel dan wel het Vervolgdeel van de basismodule. De specialistische modules worden gevolgd nadat de basismodule (132 uur) met goed gevolg is doorlopen.

Het is mogelijk om vanuit de post-master BIG-opleidingen tot psychiater, psychotherapeut, GZ-psycholoog en klinisch psycholoog in te stromen in de opleiding tot ST. Voorwaarde voor instroom is het binnen de post-master opleiding gevolgd hebben van een door de NVRG-erkende basismodule Inleidend deel eerste 30 uur. Instroom is alleen mogelijk bij opleidingsinstituten die binnen hun opleiding tot ST de overgang van de eerste naar de tweede 30 uur van de basismodule Inleidend deel helder markeren.

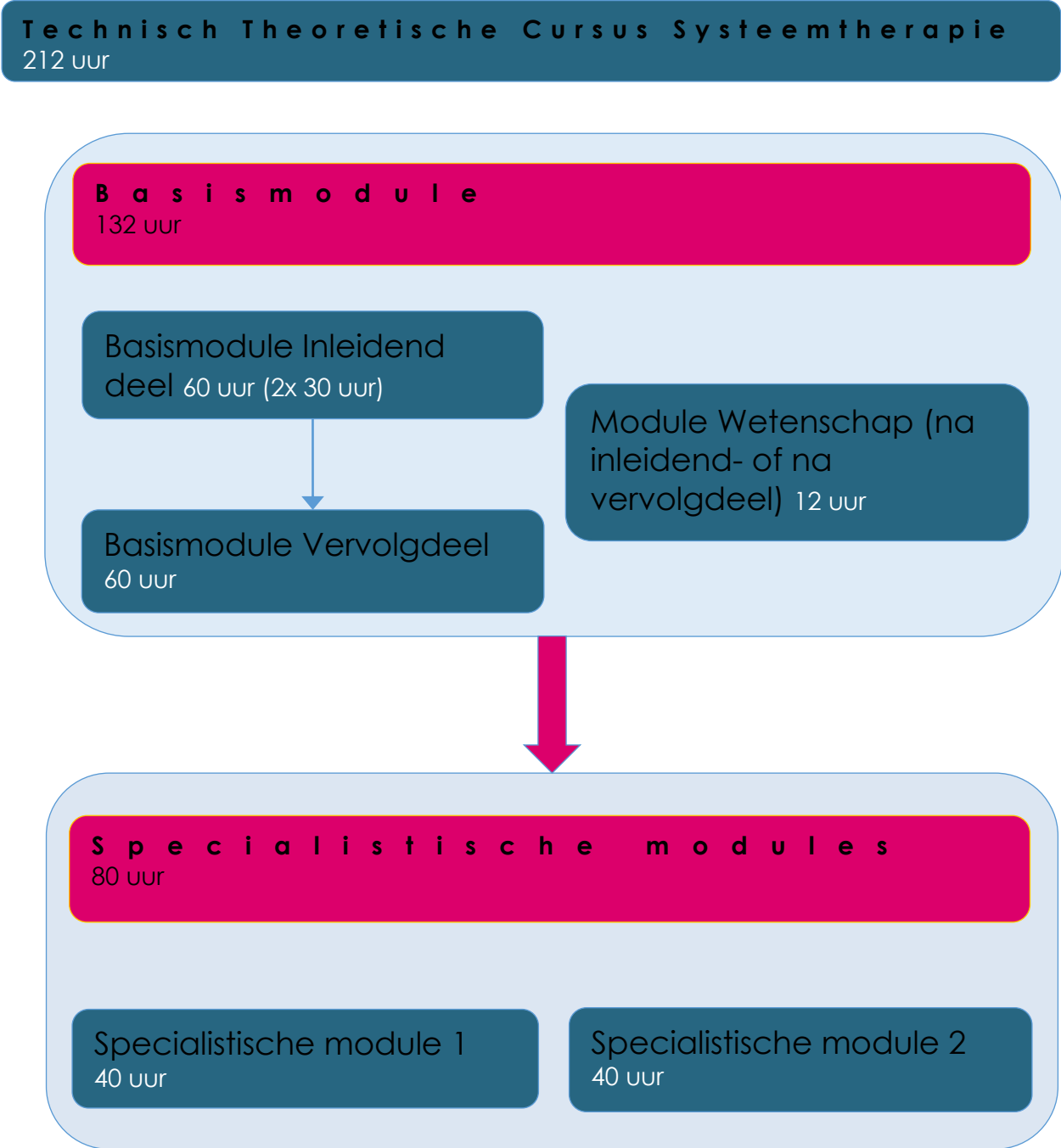
In figuur 1 wordt de modulaire opbouw van de TTC-ST 212 schematisch weergegeven.

De volledige opleiding tot systeemtherapeut bestaat naast de TTC ook nog uit 25 uur leertherapie en 75 uur supervisie (zie verder de meest recente versie van het NVRG-Opleidingsreglement).

4

Figuur 1: Schematische weergave van de modulaire opbouw van de TTC-ST 212

5

Competenties ST

De basis voor de module specifieke criteria wordt gevormd door de competenties ST, de competenties waarover een systeemtherapeut moet kunnen beschikken om het vak op een professionele wijze uit te kunnen oefenen. De competenties geven richting en inhoud aan het leren en aan de hand van de competenties worden de eindtermen van de opleiding bepaald.

Er worden vier typen competenties onderscheiden:

- I. Algemene therapeutische competenties
- II. Systemische Metacompetenties
- III Systemische Basiscompetenties
- IV. Competenties om systeemtherapeutische technieken toe te passen

De algemene therapeutische competenties, competenties die alle therapeuten ongeacht het referentiekader moeten beheersen, worden bij aanvang van de opleiding tot systeemtherapeut voor het grootste deel bekend verondersteld. Tijdens de TTC-ST 212 ligt de nadruk op het aanleren van de systemische meta- en basiscompetenties en de competenties om systeemtherapeutische technieken toe te passen. Hierbij worden de systemische metacompetenties - zij vormen de essentie van het systeemtheoretisch denken en handelen - beschouwd als het einddoel en het kompas voor het samentellen van een cursusdraaiboek. Aan het eind van de opleiding bezit de cursist deze competenties in zodanige mate dat hij het vak van ST zelfstandig kan uitoefenen.

In de basismodule (Inleidend plus Vervolgdeel, 132 uur) komen alle competenties aan bod. De twee specialistische modules zijn een verdieping van de kennis en vaardigheden die zijn opgedaan tijdens het volgen van de basismodule.

Zie voor een overzicht en beschrijving van alle competenties het document "NVRG Competenties ST".

Het leerproces

In haar visie op het leerproces sluit de NVRG aan bij visie van Miller. Volgens Miller verloopt het leerproces in vier cyclisch opklimmende niveaus van kennis, vaardigheden en attitude (zie voor een schematische weergave figuur 2):

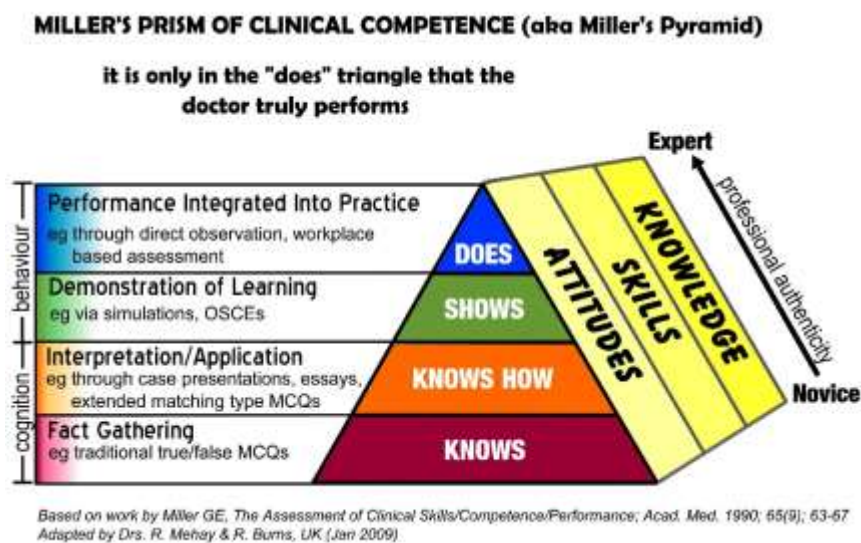
1. Weten (knows): kennis vergaren die nodig is om het vak van systeemtherapeut uit te kunnen oefenen; het afnemen van een schriftelijke test is een manier om te toetsen of een cursist dit niveau beheerst;
2. Weten hoe (knows how); weten hoe de vergaarde kennis toe te passen. Of een cursist dit kan blijkt bijvoorbeeld uit de presentatie van casussen en het schrijven van essays;
3. Tonen (shows): kunnen handelen in een gesimuleerde situatie. Het gaat hierbij om kennis én handelen. De cursist kan in rollenspellen en het oefenen van praktijksituaties laten zien of dit niveau wordt beheerst;

6

4. Doen (does): het kunnen toepassen van de verworven kennis, vaardigheden en attitude in een echte, complexe praktijksituatie. Toetsing van dit niveau vindt plaats tijdens de supervisie. Met het behalen van het hoogste niveau stopt het leren niet. De cursist blijft zich tijdens het werken continue doorontwikkelen.

Figuur 2: De piramide van Miller

Na het volgen van de basismodule (132 uur) wordt de cursist geacht de aangeboden stof op de eerste drie niveaus te beheersen. Het hoogste niveau, het toepassen van de verworven kennis, vaardigheden en attitude in een echte praktijksituatie op de werkvloer, komt aan bod tijdens de supervisie.

7

ALGEMENE, MODULE ONAFHANKELIJKE CRITERIA

De algemene criteria betreffen de onderdelen die in elk cursusdraaiboek moeten terugkomen, ongeacht de specifieke module(s) waar het draaiboek betrekking op heeft.

Geef aan:

1. welke module of modules dit cursusdraaiboek betrekking heeft;
2. indien het een cursusdraaiboek betreft dat bestaat uit meerdere modules, of de modules ook los aangeboden worden;
3. of instroom vanuit post-master onderwijs na de eerste 30 uur basismodule Inleidend deel mogelijk is;
4. wat de naam van de module/cursus is;
5. welke docent(en) de module(s) waarop dit draaiboek betrekking heeft verzorgen. Vermeld ook de eventuele gastdocenten;
6. het aantal contacturen per module;
7. de doelgroep per module;
8. het doel van de module/cursus oftewel wat de cursisten aan het eind van de module/cursus bereikt hebben;
9. je visie op leren en op onderwijs geven en hoe deze tot uitdrukking komt in de cursus;
10. op welke wijze rekening gehouden wordt met de diverse wijzen waarop cursisten leren;
11. een overzicht van de in de module/cursus gebruikte literatuur;
12. de opbouw per cursusdag waarbij de volgende uitgangspunten gelden:
 - a. er is sprake van een overzichtelijk programma;
 - b. het doel en datgene wat per cursusdag behandeld wordt is helder omschreven;
 - c. de competenties die behandeld worden en de daaraan gerelateerde leerdoelen zijn aangegeven;
 - d. de tijdens de zitting behandelde literatuur en/of kennis is vermeld;
 - e. de therapeutische vaardigheden en aspecten met betrekking tot de attitude die aan de orde komen zijn aangegeven;
 - f. het huiswerk of de opdrachten voor elke bijeenkomst zijn vermeld;
 - g. de procentuele verdeling in tijd die besteed wordt aan kennis, vaardigheden en attitude is aangegeven;
 - h. de relatie tussen theorie en de literatuur die cursisten hebben gelezen en de competenties is aangegeven;
13. hoe het toetsen wordt vormgegeven – Hoe wordt er getoetst op de verschillende niveaus van 'weten' (niveau 1), 'weten hoe' (niveau 2) en 'tonen' (niveau 3). Er wordt helder omschreven welke competenties (in termen van kennis, vaardigheden en attitude) worden getoetst.
14. hoe de module/cursus geëvalueerd wordt door de cursisten en op welke wijze deze feedback is opgenomen in het cursusdraaiboek.

8

Nota bene

- Er is een aanwezigheidsverplichting van 90%, bij afwezigheid tussen de 10% en 20% worden inhaalopdrachten gemaakt die de stof van de betreffende gemiste cursusdag behandelen.
- Het maximum aantal cursisten is gerelateerd aan het aantal TTC-gevers:
 - a. maximaal 14 cursisten als de cursus gegeven wordt door één TTC-gever;
 - b. maximaal 18 cursisten als de cursus gegeven wordt door minimaal één TTC-gever en een LID ST of LID ST AP.

9

Inhoudelijke, module specifieke, criteria

Dit deel van de richtlijn beschrijft welke competenties en thema's in de TTC ST-212 aan bod moeten komen, op welk niveau en in welke volgorde. De beschrijving start met een overzicht van de eisen die gesteld worden aan de inhoud van de complete Basismodule (132 uur). Daarna volgt een beschrijving van de inhoudelijke criteria die gesteld worden aan de drie modules waaruit de basismodule is opgebouwd: 1) basismodule Inleidend deel (60 uur), 2) basismodule Vervolgdeel (60 uur) en 3) module Wetenschap (12 uur). Voor opleidingsinstituten die de mogelijkheid tot instroom aanbieden na de eerste 30 uur van de basismodule Inleidend deel (60 uur), is helder gemarkeerd welke inhoudelijke criteria gesteld worden aan de eerste 30 uur en welke aan de tweede 30 uur. Tot slot volgt een beschrijving van de eisen die gesteld worden aan de specialistische modules.

Basismodule 132 uur

In de basismodule (Inleidend deel, Vervolgdeel en Module Wetenschap, 132 uur) komen alle competenties aan bod. Een cursusdraaiboek voor de basismodule 132 uur is opgebouwd uit vier inhoudelijke blokken waarbij duidelijk wordt aangegeven wat de inhoud van de drie modules is die onderdeel uitmaken van de basismodule.

Blok 1: De kern van systeemtherapie, context en positionering

Blok 2: De verschillende perspectieven van waaruit je naar systemen kunt kijken.

Kennen en leren toepassen van systeemtherapeutische technieken

Blok 3: Het hulpverleningsproces

Blok 4: Wetenschappelijk onderzoek

Voor elk blok wordt aangegeven welke thema's en welke competenties behandeld moeten worden. Voor een volledig overzicht en een beschrijving van de competenties zie het document "NVRG Competenties ST".

Blok 1

Thema: de kern van systeemtherapie

Competenties: MC 1 t/m MC 6 en BC A1

De cursist leert individuen te zien in het kader van hun onderlinge relaties en interacties en als functionerend in diverse contexten waarbij gedacht moet worden aan de volgende onderdelen:

- Ontwikkeling van systeemtherapie in de context van de geschiedenis: er wordt een overzicht gegeven van de perspectieven en wat deze heden ten dage betekenen voor de systeemtherapie in de dagelijkse praktijk.
- De brede contexten en de invloeden hiervan die een rol kunnen spelen in therapie: maatschappelijke ontwikkelingen, gender, leeftijd, cultuur, ras, etniciteit, klasse, macht, seksualiteit, spiritualiteit en religie.
- Introductie van het systeemdenken, van lineair naar circulair, van eenheid naar diversiteit.
- Rol en positionering van de therapeut.
- Diverse basisbegrippen van systemisch denken en handelen.

10

Blok 2

Thema's

- De verschillende perspectieven van waaruit naar systemen gekeken kan worden.
- Veelgebruikte systemische technieken en de relatie die ze hebben met de diverse perspectieven.
- De wijze waarop het gebruik van technieken verandert als ze toegepast worden in verschillende contexten.

Competenties: MC1, MC2, MC4, MC5 en BC A2 en TC 1 t/m TC 6

In dit blok komen de volgende perspectieven aan de orde:

- Communicatief perspectief
- Gezinsontwikkelingsperspectief
- Cognitief gedragstherapeutisch perspectief
- Structureel perspectief
- Narratief perspectief
- Oplossingsgericht perspectief
- Ervaringsgericht perspectief

Blok 3

Thema: het hulpverleningsproces

Competenties: AC C1, AC C2, AC C3, MC 1 t/m MC6, BC A1, BC B1 t/m BC B6

In de inleiding is aangegeven dat de algemeen therapeutische competenties (AC) bij aanvang van de opleiding voor het grootste deel bekend worden verondersteld. Toch kan het zo zijn, afhankelijk van vooropleiding en ervaring van de cursisten, dat bepaalde aspecten nog aandacht verdienen. Hiervoor is ruimte in blok 3.

In blok 3 staan de basis- en metacompetenties centraal die van belang zijn bij het initiëren, uitvoeren en afsluiten van systeemtherapie. Daarbij is aandacht voor de context waarbinnen gewerkt wordt, voor het creëren van een feedbackcultuur, voor non-specifieke therapiefactoren, voor mogelijke impasses in de behandeling en voor ethische dilemma's. De cursist leert:

- aandacht te hebben voor de systemische context voorafgaand aan het eerste gesprek;
- systemische diagnostiek vorm te geven en uit te voeren;
- een werkrelatie op te bouwen en te onderhouden vanuit meervoudige partijdigheid, in een context waarin iedereen zich gehoord en begrepen voelt en er ruimte is voor alle stemmen.
- er zorg voor te dragen dat alle deelnemers aan de therapie begrijpen waarom gekozen is voor systeemtherapie en wat het nut is van ieders deelname.
- alert te zijn op breuken in de werkrelatie met systeemleden;
- problemen systemisch te formuleren, waarbij de perspectieven als kader gebruikt worden, in termen die voor cliënten zowel begrijpelijk als acceptabel zijn;

11

- met cliënten heldere behandeldoelen overeenkomen en deze tijdens de therapie te evalueren en zo nodig aan te passen;
- een systemische context te creëren waarin ruimte is voor het doen van systemische interventies en waarin er verandering kan ontstaan;
- een systeemtherapie te beëindigen samen met het cliëntsysteem.

Er is ook aandacht voor een aantal specifieke onderwerpen zoals trauma en rouw, verschillende gezinssamenstellingen en specifieke onderwerpen met betrekking tot kinderonwikkeling, (v)echtscheidingsproblematiek, transculturele aspecten en ouderenzorg.

Blok 4

Thema: wetenschappelijk onderzoek in systeemtherapie

Competenties: BC A3

Dit blok richt zich op de betekenis van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie voor de praktijk, de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie, het gebruik maken van empirische evidentie en het stimuleren van cursisten om onderzoek te (blijven) doen. De cursist leert:

- basisideeën en uitgangspunten van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie;
- begrijpen van en kritisch oordelen over publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van systeemtherapie;
- de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie en de toepassing hiervan in de praktijk in brede zin;
- een systeemtheoretisch perspectief te ontwikkelen over waarnemen, objectiviteit, complexiteit en wetenschap m.b.t. fluïde sociale systemen.
- de meerwaarde van het doen van onderzoek - voor de eigen praktijk en de systeemtherapie in het algemeen.

12

Basismodule Inleidend deel 60 uur (twee keer 30 uur)

In het inleidend deel van de basismodule wordt aandacht besteed aan de basale systemische kennis en vaardigheden en aan de attitude en de persoon van de therapeut. Verder is dit deel van de TTC 212 gericht op de taxatie, het behandelvoorstel, de hypothesevorming en op circulariteit. Tijdens de eerste 30 uur wordt aandacht besteed aan basale systemische kennis en vaardigheden met de focus op circulair denken en een eerste kennismaking met het therapeutisch proces. De onderdelen die aan bod moeten komen tijdens de eerste 30 uur zijn **rood**.

Aan de orde komen blok 1, blok 2 en een deel van blok 3.

Blok 1

Thema: de kern van systeemtherapie

Competenties: MC 1 t/m MC 6 en BC A1

De cursist leert individuen te zien in het kader van hun onderlinge relaties en interacties en als functionerend in diverse contexten waarbij je moet denken aan de volgende onderdelen:

- Ontwikkeling van systeemtherapie in de context van de geschiedenis: er wordt een overzicht gegeven van de perspectieven en wat deze heden ten dage betekenen voor de systeemtherapie in de dagelijkse praktijk.
- De brede contexten en de invloeden hiervan die een rol kunnen spelen in therapie: maatschappelijke ontwikkelingen, gender, leeftijd, cultuur, ras, etniciteit, klasse, macht, seksualiteit, spiritualiteit en religie.
- Introductie van het systeemdenken, van lineair naar circulair, van eenheid naar diversiteit.
- Rol en positionering van de therapeut.
- Diverse basisbegrippen van systemisch denken en handelen.

Blok 2

Thema's

- De verschillende perspectieven van waaruit naar systemen gekeken kan worden.
- Veelgebruikte systemische technieken en de relatie die ze hebben met de diverse perspectieven.
- De wijze waarop het gebruik van technieken verandert als ze toegepast worden in verschillende contexten.

Competenties: MC1, MC2, MC4, MC5 en BC A2 en TC 1 t/m TC 6

In dit blok komen de volgende perspectieven aan de orde:

- **Communicatief perspectief**
- **Gezinsontwikkelingsperspectief**
- Cognitief gedragstherapeutisch perspectief
- **Structureel perspectief**
- Narratief perspectief

- Oplossingsgericht perspectief
- Ervaringsgericht perspectief

Blok 3

Thema: het hulpverleningsproces

Competenties: AC C1, AC C2, AC C3, MC 1 t/m MC6, BC A1, BC B1 t/m BC B6

In de inleiding is aangegeven dat de algemeen therapeutische competenties (AC) bij aanvang van de opleiding voor het grootste deel bekend worden verondersteld. Toch kan het zo zijn, afhankelijk van vooropleiding en ervaring van de cursisten, dat bepaalde aspecten nog aandacht verdienen. Hiervoor is ruimte in blok 3.

In blok 3 staan de meta- en basiscompetenties centraal die van belang zijn bij het initiëren, uitvoeren en afsluiten van systeemtherapie. Daarbij is aandacht voor de context waarbinnen gewerkt wordt, voor het creëren van een feedbackcultuur, voor non-specifieke therapiefactoren, voor mogelijke impasses in de behandeling en voor ethische dilemma's. De cursist leert:

- aandacht te hebben voor de systemische context voorafgaand aan het eerste gesprek;
- systemische diagnostiek vorm te geven en uit te voeren;
- een werkrelatie op te bouwen en te onderhouden vanuit meervoudige partijdigheid, in een context waarin iedereen zich gehoord en begrepen voelt en er ruimte is voor alle stemmen.
- er zorg voor te dragen dat alle deelnemers aan de therapie begrijpen waarom gekozen is voor systeemtherapie en wat het nut is van ieders deelname.
- alert te zijn op breuken in de werkrelatie met systeemleden;
- problemen systemisch te formuleren, waarbij de perspectieven als kader gebruikt worden, in termen die voor cliënten zowel begrijpelijk als acceptabel zijn;
- met cliënten heldere behandeldoelen overeenkomen en deze tijdens de therapie te evalueren en zo nodig aan te passen;
- een systemische context te creëren waarin ruimte is voor het doen van systemische interventies en waarin er verandering kan ontstaan;
- een systeemtherapie te beëindigen samen met het cliëntsysteem.

Basismodule Vervolgdeel 60 uur

In het vervolgdeel van de basismodule staat blok 3 centraal. De in het inleidend deel aangereikte kennis wordt verder uitgewerkt. De systemische kennis wordt uitgebreid en de systemische vaardigheden komen diepgaander aan de orde. De cursist maakt zich de kennis meer eigen en integreert deze. Het niveau van de in het vervolgdeel behandelde literatuur ligt hoger dan in het inleidend deel. Dit geldt ook voor de opdrachten en de systemische vaardigheden die geoefend worden middels rollenspellen en praktijkoefeningen.

In het vervolgdeel van de basismodule is ook aandacht voor specifieke onderwerpen als trauma en rouw, verschillende gezinssamenstellingen en specifieke onderwerpen met betrekking tot kinderonwikkeling, (v)echtscheidingsproblematiek, transculturele aspecten en ouderenzorg. Of er vindt een verdieping plaats van specifieke perspectieven.

Blok 3

Thema: het hulpverleningsproces

Competenties: AC C1, AC C2, AC C3, MC 1 t/m MC6, BC A1, BC B1 t/m BC B6

In blok 3 staan de meta- en basiscompetenties centraal die van belang zijn bij het initiëren, uitvoeren en afsluiten van systeemtherapie. Daarbij is aandacht voor de context waarbinnen gewerkt wordt, voor het creëren van een feedbackcultuur, voor non-specifieke therapiefactoren, voor mogelijke impasses in de behandeling en voor ethische dilemma's. De cursist leert:

- aandacht te hebben voor de systemische context voorafgaand aan het eerste gesprek;
- systemische diagnostiek vorm te geven en uit te voeren;
- een werkrelatie op te bouwen en te onderhouden vanuit meervoudige partijdigheid, in een context waarin iedereen zich gehoord en begrepen voelt en er ruimte is voor alle stemmen.
- er zorg voor te dragen dat alle deelnemers aan de therapie begrijpen waarom gekozen is voor systeemtherapie en wat het nut is van ieders deelname.
- alert te zijn op breuken in de werkrelatie met systeemleden;
- problemen systemisch te formuleren, waarbij de perspectieven als kader gebruikt worden, in termen die voor cliënten zowel begrijpelijk als acceptabel zijn;
- met cliënten heldere behandeldoelen overeenkomen en deze tijdens de therapie te evalueren en zo nodig aan te passen;
- een systemische context te creëren waarin ruimte is voor het doen van systemische interventies en waarin er verandering kan ontstaan;
- een systeemtherapie te beëindigen samen met het cliëntensysteem.

15

Blok 4

Thema: wetenschappelijk onderzoek in systeemtherapie

Competenties: BC A3

Dit blok richt zich op de betekenis van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie voor de praktijk, de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie, het gebruik maken van empirische evidentie en het stimuleren van cursisten om onderzoek te (blijven) doen. De cursist leert:

- basisideeën en uitgangspunten van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie;
- begrijpen van en kritisch oordelen over publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van systeemtherapie;
- de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van systeemtherapie en de toepassing hiervan in de praktijk in brede zin;
- een systeemtheoretisch perspectief te ontwikkelen over waarnemen, objectiviteit, complexiteit en wetenschap m.b.t. fluïde sociale systemen.
- de meerwaarde van het doen van onderzoek - voor de eigen praktijk en de systeemtherapie in het algemeen.

Specialistische module 40 uur

De specialistische module biedt een verdieping van de kennis en vaardigheden die zijn opgedaan tijdens het volgen van de basismodule. De cursist borduurt voort op hetgeen geleerd is tijdens de eerste fase van de opleiding en specialiseert zich.

Een specialistische module richt zich op een deelgebied van de relatie- en gezinstherapie. Eén onderwerp staat centraal. Dit onderwerp komt naar voren in de titel van de module. Het centrale onderwerp wordt belicht vanuit een systeemtheoretisch perspectief. In het cursusdraaiboek komt dit duidelijk naar voren.

Het centrale onderwerp betreft een specifieke of bepaalde:

- methode
- doelgroep
- setting
- klacht
- stroming